

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

SHOTLAND BARDLARI IJODIDA “ERKINLIK”, “TABIAT”, “MUQADDAS URF-ODAT” VA “QAHRAMONLIK” KONSEPTLARI

Bekmirzayeva Gulshan Sayfullayevna

Turon universiteti, magistrant

Annotatsiya

Ushbu maqolada Shotland bardlari ijodida muhim o‘rin tutuvchi “erkinlik”, “tabiat”, “muqaddas urf-odat” va “qahramonlik” konseptlari lingvokulturologik hamda poetik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda Robert Burns va Hamish Henderson asarlari asosiy manba sifatida tanlanib, ularda mazkur konseptlarning badiiy ifodalanish usullari ochib beriladi. Tahlil davomida konseptlarning xalqning tarixiy xotirasi, milliy o‘zligi va madaniy merosi bilan uzviy bog‘liqligi ko‘rsatildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, erkinlik konsepti Shotland xalqining mustaqillik va adolat haqidagi orzularini ifodalasa, tabiat konsepti milliy ruhiyat va estetik tasavvurning asosiy ramziga aylanadi. Muqaddas urf-odat konsepti avlodlar davomiyligi va madaniy xotirani saqlash vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. Qahramonlik konsepti esa jasorat, fidoyilik va milliy birlik g‘oyalarini badiiy umumlashtiradi. Tadqiqot natijalari Shotland bardlari poetikasida milliy konseptlar xalq ongining semantik va madaniy tayanchi sifatida namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: lingvokulturologiya, konsept, Shotland bardlari, Robert Burns, Hamish Henderson, erkinlik konsepti, tabiat konsepti, muqaddas urf-odat, qahramonlik, milliy identitet, poetika, madaniy xotira.

КОНЦЕПТЫ «СВОБОДА», «ПРИРОДА», «СВЯЩЕННЫЕ ТРАДИЦИИ» И «ГЕРОИЗМ» В ТВОРЧЕСТВЕ ШОТЛАНДСКИХ БАРДОВ

Бекмирзаева Гульшан Сайфуллаевна

Университет Турон, магистр

Аннотация

В статье анализируются концепты «свобода», «природа», «священные традиции» и «героизм», занимающие важное место в творчестве шотландских бардов, с лингвокультурологической и поэтической точек зрения. В качестве основных источников исследования выбраны произведения Robert Burns и Hamish Henderson, в которых раскрываются способы художественного выражения данных концептов. В ходе анализа показана тесная связь концептов с исторической памятью народа, национальной идентичностью и культурным наследием. Результаты свидетельствуют о том, что концепт свободы выражает стремление шотландского народа к независимости и справедливости, тогда как концепт природы становится символом национального духа и эстетического мировосприятия. Концепт священных традиций выступает средством сохранения культурной памяти и преемственности поколений. Концепт героизма обобщает идеи мужества, самоотверженности и национального единства. Полученные результаты показывают, что в поэтике шотландских бардов национальные концепты выступают как семантическая и культурная основа народного сознания.

Ключевые слова: лингвокультурология, концепт, шотландские барды, Robert Burns, Hamish Henderson, концепт свободы, концепт природы, священные традиции, героизм, национальная идентичность, поэтика, культурная память.

THE CONCEPTS OF “FREEDOM,” “NATURE,” “SACRED TRADITIONS,” AND “HEROISM” IN THE WORKS OF SCOTTISH BARDS

Bekmirzayeva Gulshan Sayfullayevna

Turon University, Master’s student

Abstract

The article analyzes the concepts of “freedom,” “nature,” “sacred traditions,” and “heroism,” which occupy an important place in the works of Scottish bards, from linguocultural and poetic perspectives. The works of Robert Burns and Hamish Henderson are selected as the main sources, revealing the artistic means of expressing these concepts. The analysis demonstrates the close connection of these concepts with the people’s historical memory, national identity, and cultural heritage. The findings indicate

that the concept of freedom reflects the Scottish people's aspirations for independence and justice, while the concept of nature becomes a key symbol of national spirit and aesthetic perception. The concept of sacred traditions serves as a means of preserving cultural memory and intergenerational continuity. The concept of heroism artistically generalizes ideas of courage, devotion, and national unity. The results show that in the poetics of Scottish bards, national concepts function as the semantic and cultural foundation of collective consciousness.

Keywords: linguoculturology, concept, Scottish bards, Robert Burns, Hamish Henderson, concept of freedom, concept of nature, sacred traditions, heroism, national identity, poetics, cultural memory.

Badiiy matnning poetik tabiati va semantik qatlamlarini yoritishda nazariy stilistika hamda matn poetikasi muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Badiiy adabiyot nafaqat estetik hodisa, balki jamiyatning tarixiy xotirasi, madaniy tajribasi va milliy ongini aks ettiruvchi murakkab semantik tizim hisoblanadi. Shu sababli badiiy matnda qo'llaniladigan obrazlar, ramzlar va konseptlar tilning oddiy kommunikativ vositalari emas, balki muayyan madaniy kodlarni ifodalovchi muhim semantik birliklar sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, xalq og'zaki ijodi va bardlar poetikasida bu birliklar milliy identitet, tarixiy xotira va madaniy qadriyatlarining badiiy ifodasi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Roman Jakobson poetik funksiyani tilning estetik yo'naltirilgan shakli sifatida talqin qilib, badiiy matnda so'zning shakli tuzilishi ham mazmun yaratishda faol ishtirok etishini ta'kidlaydi (Jakobson, 1987). Uning fikricha, poetik nutqda til birliklari oddiy axborot yetkazish vazifasidan tashqari, estetik ta'sir yaratish funksiyasini ham bajaradi. Shu sababli badiiy matnning stilistik va semantik tahlili tilning poetik imkoniyatlarini ochib berishga xizmat qiladi. I. R. Galperin stilistik birliklarning ekspressiv, emotsional va baholovchi funksiyasiga alohida urg'u berib, badiiy asarda obrazlilik va ta'sirchanlik aynan shu vositalar orqali kuchayishini ko'rsatadi (Galperin, 1977). Galperinning ta'kidlashicha, epitet, metafora, o'xshatish, ramz va boshqa stilistik vositalar muallifning estetik niyatini ifodalovchi asosiy lingvistik mexanizmlar hisoblanadi. Bunday vositalar orqali badiiy matnning semantik qatlamlari chuqurlashadi va o'quvchi ongida obrazli tasavvur hosil bo'ladi. Mikhail Bakhtin badiiy matnni turli ijtimoiy ovozlari, tarixiy tajribalar va madaniy ma'nolar kesishgan murakkab diskurs sifatida talqin qiladi (Bakhtin, 1981). Uning dialogizm nazariyasiga ko'ra, badiiy asar turli ijtimoiy qatlamlar, tarixiy tajribalar va madaniy kontekstlarning o'zaro muloqoti natijasida shakllanadi. Shu bois badiiy matnni tahlil qilish jarayonida undagi ijtimoiy, madaniy va tarixiy kontekstlarni hisobga olish muhim ilmiy-metodologik yondashuv hisoblanadi.

Yuri Lotman poetik matnni ko'p qatlamli semiotik tizim deb baholab, unda ramz, obraz va konseptlar madaniy xotirani tashuvchi birliklarga aylanishini qayd etadi (Lotman, 1976). Lotman nazariyasiga ko'ra, badiiy matn semiosferaning muhim elementi bo'lib, u jamiyatning madaniy tajribasini saqlash va uzatish vazifasini bajaradi. Shu jihatdan, badiiy asarlarda uchraydigan konseptlar faqat estetik birliklar emas, balki muayyan xalqning tarixiy xotirasi va madaniy identitetini ifodalovchi semantik markazlar hisoblanadi. Shotland bardlari ijodi ham aynan shu jihatdan muhim ilmiy qiziqish uyg'otadi. Shotlandiya madaniy an'anasida bardlar xalqning tarixiy xotirasi, milliy qadriyatlari va erkinlik g'oyalarini poetik shaklda ifodalovchi ijodkorlar sifatida alohida o'rin egallaydi. Bardlar she'riyati xalq qo'shiqlari, tarixiy balladalar va marosimiy matnlar orqali milliy ongni shakllantiruvchi muhim madaniy hodisa hisoblanadi. Ayniqsa, Robert Burns va Hamish Henderson ijodida milliy identitet bilan bog'liq konseptlar yorqin poetik ifodasini topadi. Shotland bardlari poetikasida "erkinlik", "tabiat", "muqaddas urf-odat" va "qahramonlik" kabi konseptlar milliy madaniyatning semantik markazlari sifatida namoyon bo'ladi. Erkinlik konsepti xalqning tarixiy mustaqillik kurashlari va ijtimoiy adolat haqidagi orzularini ifodalasa, tabiat konsepti milliy makon va estetik tasavvurning muhim ramziga aylanadi. Muqaddas urf-odat konsepti avlodlar davomiyligi, xalqona marosim va madaniy xotirani saqlash vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Qahramonlik konsepti esa jasorat, fidoyilik va milliy birlik g'oyalarini umumlashtiruvchi poetik model sifatida talqin qilinadi. Shu bois Shotland bardlari ijodidagi mazkur konseptlarni lingvokulturologik va poetik nuqtayi nazardan o'rganish nafaqat adabiy tahlil uchun, balki milliy madaniyat va poetik tafakkurning semantik mexanizmlarini tushunish uchun ham muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Metodlar (Methods). Mazkur tadqiqotda lingvokulturologik, poetik va kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Lingvokulturologik yondashuv konseptlarning milliy-madaniy mazmunini ochishga xizmat qildi. Poetik tahlil esa badiiy obraz, ramz va stilistik vositalarning konseptual yukini aniqlash imkonini berdi. Kontekstual tahlil she'riy matnlarning tarixiy va madaniy muhit bilan bog'liqligini aniqlashga yordam berdi.

Natijalar (Results). Erkinlik konsepti Burns ijodida boshqa she'rlarda ham uchraydi. Masalan,

uning *A Man's a Man for A' That* asarida erkinlik ijtimoiy tenglik va insoniy qadr-qimmat bilan bog'liq holda ifodalanadi:

“That Man to Man the world o'er
Shall brothers be for a' that.” (Burns, 1993, p. 215)

Bu satrlar erkinlikni faqat milliy ozodlik emas, balki insonlar o'rtasidagi tenglik va ijtimoiy adolat g'oyasi bilan ham bog'laydi. Shunday qilib, Shotland bardlari poetikasida erkinlik konsepti ikki semantik qatlamda namoyon bo'ladi: milliy mustaqillik va ijtimoiy tenglik.

Tabiat konsepti. Shotland bardlari poetikasida tabiat milliy ruhiyat va estetik tasavvurning asosiy ramzlaridan biri hisoblanadi. Shotlandiya landshafti — tog'lar, vodiylar, ko'llar va yaylovlar — xalqning tarixiy makoni va madaniy identiteti bilan uzviy bog'langan. Robert Burnsning mashhur *To a Mouse she'*rida inson va tabiat o'rtasidagi nozik bog'liqlik quyidagi satrlarda ifodalanadi:

“The best laid schemes o' mice an' men
Gang aft agley.” (Burns, 1786, p. 178)

Bu satrlar inson rejaları va tabiat qonunlari o'rtasidagi murakkab munosabatni ifodalaydi. She'rida kichik jonzor — sichqon obrazi orqali inson va tabiat o'rtasidagi umumiy taqdir g'oyasi ochib beriladi. Natijada tabiat konsepti inson hayotining muhim metaforik modeli sifatida talqin qilinadi.

Tabiat obrazi Burns ijodida romantik estetik ideal sifatida ham namoyon bo'ladi. Masalan, uning mashhur *My Heart's in the Highlands she'*rida tabiat vatanga muhabbat va milliy sog'inch timsoliga aylanadi:

“My heart's in the Highlands, my heart is not here,
My heart's in the Highlands, a-chasing the deer.” (Burns, 1993, p. 132)

Bu satrlar tabiatni milliy makon va madaniy identitet bilan bog'laydi. Highlands obrazi Shotland xalqining tarixiy makoni va ruhiy dunyosining poetik ifodasi sifatida namoyon bo'ladi.

Muqaddas urf-odat konsepti. Shotland bardlari ijodida xalqona marosim va an'analar madaniy xotira hamda ijtimoiy birdamlikni ifodalovchi muhim konsept sifatida namoyon bo'ladi. Xalq urf-odatları bardlar she'riyatida ko'pincha marosimiy birlik, kollektiv xotira va milliy identitet bilan bog'liq holda tasvirlanadi.

Burnsning *Halloween she'*rida qadimiy xalq marosimlari jonli poetik tasvir orqali beriladi:
“Some merry, friendly, countra folks
Together did convene...” (Burns, 1993, p. 47)

Mazkur satrlar xalqning birgalikdagi marosimiy faoliyatini tasvirlab, urf-odatların kollektiv tabiatini ochib beradi. Bu yerda “together did convene” iborasi jamiyatning birdamligini ifodalovchi muhim semantik birlik sifatida namoyon bo'ladi. Shotland madaniyatida marosimlar faqat folklor elementlari emas, balki madaniy xotirani saqlash vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Shu jihatdan, muqaddas urf-odat konsepti milliy an'ana, tarixiy davomiylik va madaniy merosning poetik ifodasi sifatida talqin qilinadi.

Qahramonlik konsepti. Shotland bardlari poetikasida qahramonlik jasorat, sadoqat va fidoyilik g'oyalari bilan bog'liq. Bu konsept ko'pincha tarixiy janglar, milliy qahramonlar va xalqning ma'naviy matonati orqali ifodalanadi. Shotlandiya tarixidagi ozodlik kurashlari bardlar she'riyatida qahramonlik timsolining shakllanishida muhim rol o'ynagan.

Hamish Henderson ijodi Robert Burns an'alarini XX asr tarixiy tajribasi bilan bog'laydi. Uning “Freedom Come-All-Ye” asarida erkinlik konsepti milliy ozodlik doirasidan chiqib, xalqaro birdamlik, antikolonial ruh va insoniy tenglik g'oyalari bilan uyg'unlashadi. “In your hoose a' the bairns o' Adam / Can find breid, barley-bree and painted room” satrlarida erkinlik uy, non, bolalar va boshpana obrazlari orqali umuminsoniy qadriyat sifatida talqin qilinadi. “The 51st Highland Division's Farewell to Sicily” asarida esa qahramonlik urushdagi tantanavor g'alaba orqali emas, balki oddiy askarning charchog'i, ayriliq hissi va bardoshi orqali ifodalanadi. “Puir bliddy swaddies are wearie” iborasi qahramonlikni insoniy iztirob va matonat bilan bog'lab ko'rsatadi. Demak, Henderson poetikasida erkinlik va qahramonlik konseptlari xalqaro adolat, urush xotirasi va oddiy insonning tarixiy tajribasi bilan boyitiladi.

Muhokama (Discussion). Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Shotland bardlari ijodida “erkinlik”, “tabiat”, “muqaddas urf-odat” va “qahramonlik” konseptlari oddiy mavzuviy birliklar emas, balki xalqning tarixiy xotirasi, milliy o'zligi va madaniy qadriyatlarini ifodalovchi lingvokulturologik tayanchlar sifatida namoyon bo'ladi. Robert Burns va Hamish Henderson ijodida ushbu konseptlar turli tarixiy davrlar tajribasini aks ettiradi: Burns poetikasida ular ko'proq milliy ozodlik, ijtimoiy tenglik, xalqona marosim va vatan tabiati bilan bog'lansa, Henderson ijodida ular urush xotirasi, xalqaro birdamlik,

antikolonial ruh va oddiy inson matonati bilan boyiydi. Roman Jakobsonning poetik funksiya haqidagi qarashlari asosida yondashilganda, bardlar she'riyatidagi konseptlar estetik shakl orqali kuchaytirilgan madaniy ma'nolar sifatida talqin qilinadi. Masalan, Burnsning "My Heart's in the Highlands" she'rida Highlands obrazi faqat tabiat manzarasi emas, balki vatan, sog'inch va milliy ruhiyatni birlashtiruvchi poetik kod vazifasini bajaradi. She'rda takror, ritm va obrazlilik tabiat konseptini kuchaytirib, uni shaxsiy kechinma doirasidan milliy identitet ramziga aylantiradi. Shu jihatdan tabiat konsepti Shotland bardlari poetikasida estetik tasvir vositasi bo'lish bilan birga, xalqning o'z makoni bilan ruhiy bog'liqligini ifodalovchi lingvokulturologik birlik sifatida namoyon bo'ladi. I.R. Galperinning stilistik vositalar haqidagi nazariyasi nuqtayi nazaridan qaralganda, bardlar she'riyatidagi metafora, ramz, takror va obrazli birliklar konseptlarning ekspressiv hamda baholovchi mazmunini kuchaytiradi. Burnsning "A Man's a Man for A' That" asarida erkinlik va insoniy qadr-qimmat konseptlari ijtimoiy tenglik g'oyasi bilan bog'lanadi. Bu yerda erkinlik faqat siyosiy mustaqillik emas, balki insonning ijtimoiy mavqeyidan qat'i nazar qadrlil bo'lishi haqidagi axloqiy-falsafiy qarash sifatida ifodalanadi. Demak, erkinlik konsepti Burns poetikasida milliy ozodlik va ijtimoiy adolat semalarini birlashtiradi. M.M. Baxtinning dialogizm nazariyasi bardlar she'riyatini turli tarixiy ovozlari va madaniy tajribalar tutashgan badiiy maydon sifatida talqin qilish imkonini beradi. Burns ijodida xalq ovozi, tarixiy xotira va milliy g'urur kuchli ifodalansa, Henderson ijodida XX asr urush tajribasi, oddiy askar ovozi va xalqaro birdamlik g'oyalari muhim o'rin egallaydi. Hendersonning "Freedom Come-All-Ye" asarida erkinlik konsepti faqat Shotlandiya bilan chegaralanmay, barcha mazlum xalqlarning ozodlik va tenglikka intilishi bilan bog'lanadi. Bu esa bardlik an'anasining zamonaviy ijtimoiy-siyosiy mazmun bilan boyiganini ko'rsatadi. "The 51st Highland Division's Farewell to Sicily" asarida esa qahramonlik tantanavor g'alaba emas, balki urushni boshdan kechirgan oddiy askarning charchog'i, ayriliq hissi va ichki bardoshi orqali talqin qilinadi. Shu sababli Henderson poetikasida qahramonlik konsepti insoniy iztirob va matonat bilan uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi. Y.M. Lotmaning badiiy matnning madaniy xotirani saqlovchi semiotik tizim sifatida talqin qilishi Shotland bardlari ijodidagi konseptlarni chuqurroq anglashga imkon beradi. "Muqaddas urf-odat" konsepti aynan shu jihatdan muhimdir. Burnsning "Halloween" she'rida xalq marosimlari oddiy folklor elementi sifatida emas, balki jamoaviy xotira, avlodlar davomiyligi va madaniy birdamlikni saqlovchi poetik mexanizm sifatida tasvirlanadi. Marosimiy harakatlar, xalqona yig'in va kollektiv ishtirok orqali urf-odat konsepti Shotland xalqining tarixiy-madaniy tajribasini uzatuvchi kodga aylanadi. Shu asosda aytish mumkinki, maqolada tahlil qilingan to'rt konsept Shotland bardlari poetikasida o'zaro bog'liq semantik tizimni tashkil etadi. Erkinlik konsepti xalqning ozodlik va adolat haqidagi tarixiy orzusini ifodalaydi; tabiat konsepti milliy makon va estetik ruhiyatni belgilaydi; muqaddas urf-odat konsepti avlodlar davomiyligi va madaniy xotirani saqlaydi; qahramonlik konsepti esa jasorat, fidoyilik va jamoaviy birdamlik g'oyalarini umumlashtiradi.

Tadqiqot natijalari Shotland bardlari ijodida "erkinlik", "tabiat", "muqaddas urf-odat" va "qahramonlik" konseptlari milliy poetikaning muhim semantik tayanchlari ekanini ko'rsatdi. Erkinlik konsepti milliy ozodlik va tarixiy xotira bilan bog'liq bo'lsa, tabiat konsepti Shotland xalqining estetik dunyoqarashi va madaniy makonini ifodalaydi. Muqaddas urf-odat konsepti madaniy davomiylikni ta'minlaydi, qahramonlik konsepti esa jasorat va milliy birlik g'oyalarini badiiy umumlashtiradi. Shunday qilib, Shotland bardlari poetikasida mazkur konseptlar milliy ong va madaniy xotirani shakllantiruvchi muhim lingvokulturologik birliklar sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Burns R. *Poems, Chiefly in the Scottish Dialect*. — Kilmarnock: John Wilson, 1786. — 240 p.
2. Burns R. *Tam O'Shanter and Other Poems*. — Edinburgh: James Nichol, 1855. — 233 p.
3. Burns R. *Selected Poems*. — London: Penguin Books, 1993. — 352 p.
4. Henderson H. *Alias MacAlias: Writings on Songs, Folk and Literature*. — Edinburgh: Polygon, 1992. — 318 p.
5. Henderson H. *Ballads of World War II*. — Glasgow: Lilliput Press, 1952. — 96 p.
6. Child F. J. *The English and Scottish Popular Ballads*. — Boston: Houghton, Mifflin and Company, 1882. — 305 p.
7. Jakobson R. *Language in Literature*. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987. — 520 p.
8. Galperin I. R. *Stylistics*. — Moscow: Higher School Publishing House, 1977. — 334 p.
9. Bakhtin M. M. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. — Austin: University of Texas Press, 1981. — 444 p.
10. Lotman Y. M. *Analysis of the Poetic Text*. — Ann Arbor: Ardis, 1976. — 288 p.